

УДК 94(100) “04/14”

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9321.32.2026.363254>

В. А. ЗІНЧЕНКО

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії і туризму,
Київський національний лінгвістичний університет (Україна, Київ)

e-mail: zinchenko.sputnik@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6987-5532>

ВПЛИВ ТУРИЗМУ НА ІНСТИТУТ СІМ'Ї В УКРАЇНІ : ІСТОРИКО-НАУКОВИЙ ПОГЛЯД

Анотація

Метою статті є привернути науково-громадську увагу до ефективних моментів впливу туризму на інститут сім'ї в Україні, який в останні роки має тенденцію власної руйнації. В умовах демографічної кризи, викликаної, в першу чергу війною і масовою міграцією населення України, ця проблема набуває державної значимості. На її вирішення мають бути сконцентровані зусилля усіх потенційно спроможних інструментаріїв. **Методологія.** Методи та методологія проведення дослідження. При проведенні дослідження було використано порівняльні та аналітичні методи, проаналізовано архівні матеріали. Методологічною базою є статистичний, порівняльний, системний прийоми аналізу, індукція та дедукція зібраної інформації. **Наукова новизна.** Автор чи не вперше професійно вивчає чому і яким чином туризм може впливати на благополуччя сімей, з точки зору таких фактів, як: їх міцність і реальність продовження саморозвитку; взаєморозуміння між членами родин, включаючи дітей; збільшення духовної і сексуальної близькості. Наукова новизна – в історичному погляді на дане питання, в науковому осмисленні змін в суспільстві та їх впливу на взаємозв'язок туризм – сім'я. Наукова новизна – в виведенні формули етапів використання туристичного продукту та її значимості для сім'ї (підготовчий, безпосередній, післясмаковий). **Результати дослідження.** Сукупність понять, висновків і заключень про те, що туризм має вплив на проблему міцності сімей, взаєморозуміння і взаємоповагу між членами родин та іншими пов'язаними аспектами. Результати дослідження – аналітичний матеріал автора, як фахівця туристичного бізнесу, власника розробок туристичного продукту, в тому числі для родинного споживання дорослими та дітьми. Результати дослідження мають як наукове так і практичне значення. З наукової сторони, вони дають підґрунтя для подальшого вивчення заявленої проблеми істориками, філософами, психологами та соціальними працівниками. З практичної сторони – це сигнал туристичному бізнесу на звернення практичної уваги даному питанню – розробленню сучасних сімейних турів, креативної їх реклами та продажу.

Ключові слова: туризм, сім'я, ефективність, історико-науковий погляд.

V. A. ZINCHENKO

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of History and Tourism,
Kyiv National Linguistic University (Ukraine, Kyiv)

e-mail: zinchenko.sputnik@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6987-5532>

THE IMPACT OF TOURISM ON THE INSTITUTE OF THE FAMILY IN UKRAINE: A HISTORICAL AND SCIENTIFIC PERSPECTIVE

Abstract

The purpose of this article is to draw scientific and public attention to the effective aspects of tourism's impact on the institution of the family in Ukraine, which in recent years has been tending towards self-

destruction. In the context of the demographic crisis caused primarily by the war and mass migration of the Ukrainian population, this problem is becoming a matter of national importance. All potentially effective instruments should be focused on solving it. **Methodology.** Methods and methodology of the study. Comparative and analytical methods were used in the study, and archival materials were analysed. The methodological basis is statistical, comparative, and systematic methods of analysis, induction, and deduction of the collected information. **Scientific novelty.** The author is one of the first to professionally study why and how tourism can affect the well-being of families, based on such facts as: their stability and the reality of continuing self-development; mutual understanding between family members, including children; increased spiritual and sexual intimacy. The scientific novelty lies in the historical perspective on this issue, in the scientific understanding of changes in society and their impact on the relationship between tourism and family. The scientific novelty lies in deriving a formula for the stages of using a tourism product and its significance for the family (preparatory, immediate, aftertaste). **Research results.** A set of concepts, conclusions and findings about the impact of tourism on family stability, mutual understanding and respect between family members and other related aspects. The results of the study are analytical material from the author, as a tourism business specialist and owner of tourism product developments, including those for family consumption by adults and children. The results of the study are of both scientific and practical importance. From a scientific point of view, they provide a basis for further study of the stated problem by historians, philosophers, psychologists and social workers. From a practical point of view, they signal to the tourism business to pay practical attention to this issue – the development of modern family tours, their creative advertising and sales.

Keywords: tourism, family, efficiency, historical and scientific view.

Вступ. Тема впливу туризму на сімейні відносини досить молода у своєму історичному розвитку. Державні і позадержавні соціальні інституції почали її обговорення, коли виявили велику кризу інституту сім'ї і почали реальний пошук шляхів його вдосконалення. З однієї сторони інтуїтивно, а з іншої через опитування клієнтів туристичних фірм, потенційних респондентів опитування. Результати були вражаючі. Сім'ї, що планують і реалізують туристичні подорожі однозначно виявилися більш міцнішими і щасливішими за сім'ї, де спільний відпочинок, в тому числі з дітьми – відсутній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз дослідження і публікацій засвідчив їх мізерність на фоні значимості проблеми. Із числа фундаментальних досліджень авторитетні думки знаходимо в роботах академіка, доктора психологічних наук, професора: Максименко Сергія Дмитровича «Психологія особистості», «Психологічний потенціал особистості», «Психологічне здоров'я особистості», «Генетико-креативний підхід: діяльнісне опосередкування особистісного розвитку». В унісон цим працям постає монографія «Деферентаційна психологія», підготовлена в 2024 році за участю, в тому числі, автора даної статті.

Неперевіреним дослідженням залишається «Філософія і культурологія туризму» під редакцією академіка Академії наук України Пазенка Віктора Сергійовича. Актуальні питання взаємозв'язку туризм і сім'я зустрічається в ряді науковців – туризмологів Васильчука Володимира Миколаєвича, Любіцевої Ольги Олександрівни, Кіфяка Василя Федоровича, Гедіна Максима Сергійовича та інших.

При підготовці даної статті були проаналізовані матеріали науково-теоретичних і практичних конференцій туристичного спрямування останніх років, що проводилися в Україні та за її межами.

Метою статті є дослідження впливу туризму на інститут сім'ї, як важливого фактору міцності родини та її щастя і благополуччя.

Методи та методологія проведення дослідження. При проведенні дослідження було використано порівняльні та аналітичні методи, проаналізовано архівні матеріали. Методологічною базою є статистичний, порівняльний, системний прийоми аналізу, індукція та дедукція зібраної інформації. За допомогою емпіричного та теоретичного

загальнонаукового методу дослідження логічно приходимо до висновку про значний вплив туризму в зміцненні інституту сім'ї.

Виклад та обговорення основного матеріалу дослідження. Дана наукова стаття присвячена темі, яка згідно наявної інформації на момент її написання, жодного разу не була заявлена, як науково-дослідна. В даному контексті, автор виходив з розуміння феномену туризму у його проявах на соціум, людину, як складову суспільства з її емоційністю і позитивним сприйняття саме туризму, потенційними споживачами якого досить часто бувають сімейні пари та сім'ї включаючи дітей. Згадуючи останню категорію, автор виходив з розуміння однієї з важливих проблем сьогодення – це криза інституту сім'ї і як наслідок факту кількості шлюбних розлучень, які перевищують кількість успішних та щасливо сталих сімей.

Багаторічний досвід практичної роботи в турбізнесі сконцентрував увагу автора, що між цими двома поняттями, а саме туризм і сім'я – має місце прямий взаємозв'язок.

Статистичні дані, представлені Всеукраїнською асоціацією туристичних операторів та Інститутом психології АПН України і виведені шляхом прямого опитування респондентів, засвідчують, що сім'ї, які традиційно проводять відпустку (особливо пов'язану з туристичними подорожами відпочинкового або пізнавально-екскурсійного характеру) в повному складі (чоловік + дружина, або чоловік + дружина + діти) мають значно більший рівень усвідомлення щастя, взаємоповаги, оптимістичного налаштування на подальше життя, ніж ті сім'ї, де нормою вважається індивідуально – обособлена (від інших членів сім'ї) відпустка, або традиція відпочинку без дітей.

Спільний відпочинок, як і спільне споживання туристичного продукту об'єднує емоційно, зближує, як на духовному, так і на фізичному рівні. І мова при цьому іде не лише про класичні 10-14 днів подорожі. Мова іде про значно більший період об'єднання навколо туристичного продукту. Тут доцільно зробити професійну класифікацію цих процесів.

Перший – підготовчий, коли родина вибудовує плани майбутньої туристичної подорожі (маршрут, дати, оперативно-підготовчі моменти такі, як бронювання туристичних послуг, підготовчий шопінг, прискорення вирішення поточних справ і т.д. і т.п.).

Другий період – основний. Реалізація запланованого, споживання насолоди від туристичної подорожі незалежно який характер вона носить (відпочинковий, пізнавальний, реабілітаційний, навчально-повчальний, спортивний, чи якийсь інший).

Члени сім'ї бачать і відчувають один одного в атмосфері, яка докорінно відрізняється від атмосфери домашнього ритму, коли дорослі члени родини зайняті роботою, а молодші навчанням. Цей новий ракурс бачення один одного надає нові відчуття, новий погляд на рідну і близьку людину і все це на фоні спокою, умиротворення ритму періоду відпустки – подорожі.

Більше 25% учасників вищезазначеного опитування, підтвердили думки про те, що зовсім по-іншому побачили свого партнера по сім'ї, і що дало (як правило) приток нових почуттів та гармонії, в тому числі сексуальної. Більше 30% стали краще розуміти своїх дітей і знаходити з ними спільну мову при вирішенні життєвих проблемних ситуацій.

Третій період – так званий період «післямаковий» від позитиву туристичної подорожі. Це спогади, обмін враженнями, перегляд фото і відеоматеріалів, та багато чого іншого, що також є важливим в підтриманні гарних сімейних відносин.

Третій період має властивість плавного переходу в перший період і цим самим створюється замкнуте коло позитиву від енергетики туристичних мандрівок.

Правильна організація та реалізація подібних сімейних туристичних проєктів може бути досить ефективним спонсором сімейного благополуччя і сприяти всебічному розвитку сімейних відносин.

Доцільно зауважити, що вище охарактеризований метод сімейних відносин має надзвичайно важливу функцію для виховання дітей, коли вони бачать щасливих батьків, вони самі стають більш щасливішими. При цьому не менш важливою є функція морально-патріотичного становлення дітей.

Як зазначала у свій час одна із найбільш відомих екскурсоводів України Елеонора Натанівна Рахліна, що самим кращим екскурсоводом для малолітньої дитини є її батько або мати. Саме вони роблять виховну функцію екскурсій, відвідувань музеїв та інших туристичних локацій – для дітей найбільш ефективними і пам'ятними.

Про вплив туризму на здоров'я людей, в тому числі на зміцнення сімейних відносин, наданні їм нових відчуттів – все частіше і частіше підтверджують психологи і соціальні працівники. Швейцарія стала першою країною в світі, в якій лікарі оформлюючи призначення своїм пацієнтам, почали в числі інших записувати «рекомендована туристична подорож». Цей показовий факт показує неперевершену силу і психологічний вплив туризму на моральне здоров'я людини.

З точки зору зміцнення інституту сім'ї, туризм (подорожі та екскурсії, як і інші його форми) виконує надзвичайно широкий спектр позитивних функцій:

- регулювання морально-психологічної атмосфери;
- підсилення духовної близькості, в тому числі сексуальної;
- урегулювання проблеми взаємопорозуміння з цілого ряду питань, особливо побутового характеру;
- формування єдності культурологічних смаків, спорідненості поглядів на історію та культуру, ідентичності історико-краєзнавчих поглядів, національної самосвідомості, патріотизму та поваги до своєї країни.

Історично так склалося, що в епоху Радянського Союзу, суспільство (в тому числі і наше українське) жило за принципом «Раніше думай про Батьківщину, а потім про себе», в нашій країні сексу немає і т.д. і тому подібне.

Власне і туристичні програми індустрією туризму формувалися в основному із ідеологічною складовою, в дусі патріотизму і колективізму. Все було підпорядковано не формуванню щасливої родини, а формуванню радянської людини і відповідно радянської сім'ї, яка мали дбати в першу чергу не про своє щастя, а про свою країну. Зміна політичних формацій поставила на перше місце людину, родину, почалася реалізація ідеї «щаслива родина – щаслива країна». Переналаштувався і туризм. Він став союзником нової ідеології сімейних відносин. В цьому нам суттєво допомагає євроінтегрованість туризму, тому ми сьогодні так предметно говоримо про його вплив на зміцнення інституту сім'ї, який в силу багатьох обставин, почав втрачати свої цінності.

Для українців дане питання стає особливо актуальним в період російсько-української війни, та її наслідків, що далеко неопозитивно впливають на сім'ї:

- призив чоловічої частини населення на службу до Збройних Сил України;
- закриття кордонів для багатьох категорій населення країни;
- вимушена міграція людей, особливо жінок і дітей;
- виїзд молоді за кордон на навчання з потенційним їх поверненням в Україну;
- так звана розірваність сімей, яка впливає в тому числі на зростаючу кількість розлучень;

- неможливість чоловікам та їх дружинам, і дітям, спільно мандрувати і відпочивати.

Проте в цей надзвичайно критичний період функціонування України, саме туризм стає одним із ефективних факторів, що сприяє поліпшенню життя українців, їх сімей, враховуючи дітей.

Завданням туристичної індустрії стає зробити туризм (туристичні продукти) ще більш привабливими для сімейного споживання. Це завдання фактично державної значимості.

Війна спричинила для України величезну демографічну проблему, наслідки якої ми до кінця, напевне, що навіть не розуміємо і не можемо уявити.

Міграція українців за кордон, виїзд молоді на навчання за межі країни, зменшення кількості чоловічого населення – це далеко неповний перелік тих болючих питань, що виникли в процесі військової агресії РФ проти України.

Сімейні цінності вимушено нівелюються, кількість розриву шлюбних зв'язків збільшується, наростає тенденція вільних цивільних відносин, значно піднявся і продовжує підніматись вік материнства у жінок.

Державні ініціативи на зразок узаконення реєстрації шлюбів з 14 років носять в значній мірі аморальний характер і не мають нічого спільного з покращанням демографічної проблеми.

Звичайно, що на удосконалення інституту сім'ї впливає не лише туризм і можливо він стоїть далеко не на першому місці чинників впливу. Але його форми і методи ефективні, нетрадиційні і мають право на зростання свого впливу.

Саме тому це питання і вносить свій вклад в науково-теоретичне осмислення даних процесів, які в свою чергу потребують і наукових підходів для вдосконалення.

Висновки та перспективи дослідження. Матеріал статті додаткова спроба автора привернути увагу науковців і представників туристичного бізнесу до заявленої проблеми. Він доказово підтверджує реальний позитивний вплив туризму на зміцнення інституту сім'ї та підказує перспективні питання дослідження.

Конфлікт інтересів

Автори не мають потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Кіфяк В. Ф. (2008). *Організація туризму: навч. посіб.* Чернівці: Книги – ХХІ.
- Максименко С. Д. & Зайчук В. О. та ін. (2008). *Загальна психологія: підручник.* Київ: Центр учбової літератури.
- Максименко С. Д. & Клименко В. В. (2006). *Диференційна психологія: підручник.* Київ: Центр учбової літератури.
- Максименко С. Д. (2008). *Психічне здоров'я особистості: монографія.* Київ: КНТ.
- Максименко С. Д. (2010). *Психогенетичний потенціал особистості: монографія.* Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України.
- Максименко С. Д. (2007). *Психологія особистості: підручник.* Київ: КММ.
- Любіцева О. О. (2003). *Ринок туристичних послуг.* Київ: Альтерпрес.

- Бейдик О. О. (2001). *Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування*. Київ: ВПЦ «Київський університет».
- Васильчук В. М. (2019). Аспекти розвитку туристичної галузі України. У *Регіональна політика: політико-правові засади, урбаністика, просторове планування, архітектура [зб. наук. пр.]* (с. 97–101). Вип. V. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ–Тернопіль : «Бескиди».
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Stanford University Press.
- Gilbert, D., & Abdullah, J. (2004). Holidaytaking and the sense of well-being. *Annals of Tourism Research, 31(1)*, 103–121.
- McCabe, S., & Johnson, S. (2013). The happiness factor in tourism: Subjective well-being and social tourism. *Annals of Tourism Research, 41*, 42–65.
- Sirgy, M. J. (2010). Toward a quality-of-life theory of leisure travel satisfaction. *Journal of Travel Research, 49(2)*, 246–260.
- Shaw, S. M., & Dawson, D. (2001). Purposive leisure: Examining parental discourses on family activities. *Leisure Sciences, 23(4)*, 217–231.
- Uysal, M., Perdue, R., & Sirgy, M. J. (Eds.). (2012). *Handbook of tourism and quality-of-life research: Enhancing the lives of tourists and residents of host communities*. Springer.
- Zabriskie, R. B., & McCormick, B. P. (2001). The influences of family leisure patterns on perceptions of family functioning. *Family Relations, 50(3)*, 281–289.

REFERENCES

- Kifiak V. F. (2008). *Orhanizatsiia turyzmu: navch. posib*. Chernivtsi: Knyhy – KhKhI.
- Maksymenko S. D. & Zaichuk V. O. ta in. (2008). *Zahalna psykholohiia: pidruchnyk*. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury.
- Maksymenko S. D. & Klymenko V. V. (2006). *Dyferentsiina psykholohiia: pidruchnyk*. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury.
- Maksymenko S. D. (2008). *Psykhychnе zdorovia osobystosti: monohrafiia*. Kyiv: KNT.
- Maksymenko S. D. (2010). *Psykhothenetychnyi potentsial osobystosti: monohrafiia*. Kyiv: Instytut psykholohii im. H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy.
- Maksymenko S. D. (2007). *Psykholohiia osobystosti: pidruchnyk*. Kyiv: KMM.
- Liubitseva O. O. (2003). *Rynok turystychnykh posluh*. Kyiv: Alterpres.
- Beidyk O. O. (2001). *Rekreatsiino-turystski resursy Ukrainy: metodolohiia ta metodyka analizu, terminolohiia, raionuvannia*. Kyiv: VPTs «Kyivskyi universytet».
- Vasylchuk V. M. (2019). Aspekty rozvytku turystychnoi haluzi Ukrainy. U *Rehionalna polityka: polityko-pravovi zasady, urbanistyka, prostorove planuvannia, arkhitektura [zb. nauk. pr.]* (s.97-101). Vyp. V. Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kyiv–Ternopil : «Beskydy».
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Stanford University Press.
- Gilbert, D., & Abdullah, J. (2004). Holidaytaking and the sense of well-being. *Annals of Tourism Research, 31(1)*, 103–121.
- McCabe, S., & Johnson, S. (2013). The happiness factor in tourism: Subjective well-being and social tourism. *Annals of Tourism Research, 41*, 42–65.
- Sirgy, M. J. (2010). Toward a quality-of-life theory of leisure travel satisfaction. *Journal of Travel Research, 49(2)*, 246–260.

- Shaw, S. M., & Dawson, D. (2001). Purposive leisure: Examining parental discourses on family activities. *Leisure Sciences*, 23(4), 217–231.
- Uysal, M., Perdue, R., & Sirgy, M. J. (Eds.). (2012). *Handbook of tourism and quality-of-life research: Enhancing the lives of tourists and residents of host communities*. Springer.
- Zabriskie, R. B., & McCormick, B. P. (2001). The influences of family leisure patterns on perceptions of family functioning. *Family Relations*, 50(3), 281–289.

Дата надходження до редакції 01.02.2026
Ухвалено до друку 08.02.2026

CC Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)